

Sygn. akt II KK 368/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 marca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Gradzik (przewodniczący)

SSN Przemysław Kalinowski

SSN Piotr Mirek (sprawozdawca)

Protokolant Marta Brylińska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Andrzeja Pogorzelskiego,

w sprawie **S.B., M.P., J.L., K.P., M.O., B.S., M.S., J.S. i M.I.**

oskarżonych z art. 231 § 1 k.k. w zb.z art. 271 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 20 marca 2018 r.,

kasacji, wniesionej przez prokuratora - na niekorzyść

od wyroku Sądu Okręgowego w W.

z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt VI Ka [...] /16,

zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w O.

z dnia 3 grudnia 2015 r., sygn. akt II K [...] /10,

uchyla wyrok Sądu Okręgowego w W. w zaskarżonej części i w tym zakresie sprawę S.B., M.P., J.L., K.P., M.O., B.S., M.S., J.S. i M.I. przekazuje temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w O., rozpoznając sprawę S.B., M.P., J.L., K.P., B.S., M.S., J.S., M.I., M.O., którym zarzucono popełnienie przestępstw z art. 231 § 1 k.k. i art. 271 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k., wyrokiem z dnia 3 grudnia 2015 r., II K [...]10:

- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko S.B., ustalając, iż popełniony przez oskarżonego w dniu 24 kwietnia 2007 r. czyn stanowi wypadek mniejszej wagi z art. 231 § 1 k.k. w zb. z art. 271 § 2 w zw. z § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.,
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. umorzył postępowanie przeciwko M.P., ustalając, iż popełniony przez oskarżoną w dniu 25 marca 2004 r. czyn stanowi wypadek mniejszej wagi z art. 231 § 1 k.k. w zb. z art. 271 § 2 w zw. z § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.,
- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko J.L., ustalając, iż popełniony przez oskarżoną w dniu 17 stycznia 2006 czyn stanowi wypadek mniejszej wagi z art. 231 § 1 k.k. w zb. z art. 271 § 2 w zw. z § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.,
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. umorzył postępowanie przeciwko K.P. w zakresie czynów, które popełniła w dniach: 22 czerwca 2005 r., 1 sierpnia 2005 r., 18 sierpnia 2005 r., 13 października 2005 r., ustalając, że każdy z nich stanowi wypadek mniejszej wagi z art. 231 § 1 k.k. w zw. z art. 271 § 2 k.k. w zw. z § 1 w zw. z art. 11 § 2 k.k.,
- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko oskarżonej K.P. w zakresie czynów, które popełniła w dniach: 13 kwietnia 2006 r., 5 maja 2006 r., 4 sierpnia 2006 r., 11 sierpnia 2006 r., 11 października 2006 r., 19 stycznia 2007 r., 30 maja 2007 r., 14 czerwca 2007 r., 28 września 2007 r., 23 stycznia 2008 r., 17 października 2006 r., 30 maja 2006 r., 22 maja 2006 r., ustalając, że każdy z nich stanowi wypadek mniejszej wagi z art. 231 § 1 k.k. w zw. z art. 271 § 2 k.k. w zw. z § 1 w zw. z art. 11 § 2 k.k.,
- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko oskarżonemu M.O. w zakresie

czynów, które popełnił w dniach 21 maja 2008 r. i 10 lipca 2008 r., ustalając, iż stanowią one występki z art. 231 § 3 k.k.

- na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. umorzył postępowanie przeciwko B.S. o czyny popełnione w dniach: 8 września 2003 r., 27 maja 2003 r., 4 lipca 2003 r., 2 września 2003 r., 24 marca 2004 r., 12 maja 2004 r., ustalając, że każdy z nich stanowi występki z art. 231 § 3 k.k.,

- na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. umorzył postępowanie przeciwko M.S. o czyn popełniony w dniu 1 sierpnia 2005 r., ustalając, iż stanowi on występki z art. 231 § 3 k.k.,

- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko M.S. o czyn popełniony w dniu 11 sierpnia 2006 r., ustalając, iż stanowi on występki z art. 231 § 3 k.k.,

- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko J.S. o czyny popełnione w dniach 20 czerwca 2007 r. i 3 lipca 2008 r., ustalając, iż stanowią one występki z art. 231 § 3 k.k.,

- na podstawie art. 66 § 1 k.k. i art. 67 § 1 k.k. umorzył warunkowo na okres próby jednego roku postępowanie przeciwko M.I. o czyny popełnione w dniach:

- 26 października 2007 r., 29 października 2007 r., 11 lutego 2008 r., ustalając, iż każdy z nich stanowił występki z art. 231 § 3 k.k.

Tym samym wyrokiem rozstrzygnięto o odpowiedzialności karnej A.G. i J.S., którym również zarzucono popełnienie przestępstw z art. 231 § 1 k.k. i art. 271 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Sprawa tych oskarżonych nie była przedmiotem rozpoznania w postępowaniu kasacyjnym.

Powyższy wyrok zaskarżony został apelacjami oskarżonych S.B. i J.S. oraz obrońców oskarżonych K.P., J.L., M.I., A.G., M.S. Autorzy tych apelacji, skarżąc wyrok Sądu pierwszej instancji w zakresie orzeczenia o winie, wnosili o jego zmianę poprzez uniewinnienie oskarżonych od popełnienia zarzucanych im czynów.

Apelację wniósł również prokurator. Zaskarżając wyrok Sądu Rejonowego w całości na niekorzyść wszystkich oskarżonych, prokurator zarzucił mu w

pierwszej kolejności naruszenie prawa procesowego, a to art. 424 § 1 pkt 1 k.p.k. poprzez wadliwe sporządzenie uzasadnienia wyroku, tj. niepełne wyjaśnienie jakie fakty Sąd uznał za udowodnione oraz na jakich w tym zakresie oparł się dowodach, uniemożliwiając tym samym prawidłową merytoryczną kontrolę orzeczenia. Sformułował ponadto zarzuty:

- obrazy przepisu art. 399 § 1 k.p.k., mającej wpływ na treść orzeczenia, a polegającej na przekroczeniu granic oskarżenia i dwukrotnym przypisaniu K.P. czynu opisanego w pkt XLV części wstępnej wyroku, a pozostawieniu bez rozpoznania zarzucanego oskarżonej czynu z pkt XLVI części wstępnej wyroku,

- błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mogącego mieć wpływ na treść orzeczenia, a polegającego na uznaniu, że czyny polegające na wydawaniu wypisów i wyrysów z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego przy współdziałaniu A.G. z S.B., M.P., J.L. i K.P. nie stanowiły przestępnego współdziałania tych osób w formie współsprawstwa, podczas gdy właściwa ocena zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego prowadzi do wniosku, iż każdorazowe współdziałanie tych osób stanowiło współdziałanie w popełnieniu czynu zabronionego,

- błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mogącego mieć wpływ na treść orzeczenia, a polegającego na uznaniu, że zachowania zarzucone oskarżonym: S.B., J.L., M.P. oraz K.P. stanowią wypadek mniejszej wagi określony w art. 271 § 2 k.k., podczas gdy okoliczności sprawy nie uzasadniają takiego przyjęcia,

- błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, polegającego na uznaniu, iż w stosunku do oskarżonych: S.B., M.P., J.L., K.P., M.O., M.S., J.S., M.I., zachodzą przesłanki do warunkowego umorzenia postępowania, podczas gdy okoliczności przedmiotowej sprawy, odnoszące się w szczególności do oceny stopnia winy tych oskarżonych, nie uzasadniają warunkowego umorzenia postępowania.

Stawiając te zarzuty prokurator wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy w W., wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2017 r., VI Ka [...]16, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uniewinnił S.B., M.P., J.L., K.P., M.O., B.S., M.S., J.S., M.I. od popełnienia zarzucanych im czynów.

W zakresie czynu zarzucanego K.P. w pkt XLVI aktu oskarżenia uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. Orzekł ponadto reformatoryjnie w odniesieniu do A.G., a w stosunku do J.S. zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Kasację od tego wyroku wywiódł prokurator. Zaskarzając go na niekorzyść S.B., M.P., J.L., K.P., M.O., B.S., M.S., J.S., M.I. w części uniewinniającej ich od popełnienia zarzucanych czynów, prokurator wskazał na:

– rażące naruszenie prawa materialnego, które miało istotny wpływ na treść wyroku - art. 231 § 1 k.k. i art. 231 § 3 k.k. poprzez dokonanie nieprawidłowej subsumcji prawidłowo ustalonego stanu faktycznego pod wskazane przepisy ustawy karnej i błędne przyjęcie, iż oskarżonym nie można przypisać odpowiedzialności karnej za zarzucone im czyny wobec faktu, iż sporządzali oni jedynie projekty decyzji i zaświadczeń na polecenie naczelnik A.G., a więc ich funkcjonowanie nie mogło nikogo narazić na szkodę, podczas gdy wszystkie wskazane osoby były funkcjonariuszami publicznymi w rozumieniu art. 115 § 13 pkt 4 k.k. i działając czy to w zamiarze ewentualnym (przewidywali możliwość popełnienia czynu zabronionego i godzili się na to), czy to w formie winy nieumyślnej (popełnili czyn wskutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że popełnienie czynu przewidywali albo mogli przewidzieć), działali na szkodę interesu publicznego poprzez niepodjęcie żadnych działań zaradczych wobec bezprawnych czynów (poleceń) naczelnik A.G., w sytuacji gdy do podstawowych obowiązków każdego pracownika samorządowego, określonych w art. 15 ust. 2 pkt 1 oraz w art. 16 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o pracownikach samorządowych (t.j. Dz. U z 2001 r. Nr 142, poz. 1593, z późn. zm.) należał obowiązek przestrzegania przepisów prawa, a w przypadku powzięcia przekonania o tym, iż wydane pracownikowi polecenie przełożonego jest niezgodne z prawem - obowiązek przedstawienia swoich zastrzeżeń przełożonemu, zaś w razie pisemnego potwierdzenia polecenia - obowiązek jego wykonania z jednoczesnym zawiadomieniem prezydenta miasta o zastrzeżeniach, co

doprowadziło do wydawania przez Wiceprezydentów Miasta O. oraz Naczelnika A.G. dokumentów poświadczających nieprawdę na przestrzeni okresu od 27 maja 2003 r. do 10 lipca 2008 r.;

– rażące naruszenie prawa procesowego, które miało wpływ na treść wyroku - art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 424 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., polegające na dokonaniu nienależytej kontroli apelacyjnej apelacji oskarżonego M.S. i wyciągnięciu z materiału dowodowego błędnych wniosków, iż M.S. był współpracownikiem A.G. oraz działał w ramach polecenia służbowego A.G., podczas gdy w wyroku Sądu Rejonowego przepisano mu popełnienie czynu polegającego na tym, że w dniu 1 sierpnia 2005 r. oraz w dniu 11 sierpnia 2006 r. jako funkcjonariusz publiczny - Wiceprezydent Miasta O. działając nieumyślnie nie dopełnił obowiązków poprzez niesprawdzenie rzeczywistego przeznaczenia dwóch działek i podpisał niezgodne z zapisami planu zagospodarowania przestrzennego miasta O. wypisy i wyrisy z tego planu, czym działał na szkodę interesu publicznego, to jest czynu z art. 231 § 3 k.k.

Stawiając te zarzuty, prokurator wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Najwyższy stwierdził, co następuje.

Kasacja jest zasadna, a jej uwzględnienie musiało skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Przed odniesieniem się do istoty sprawy, przypomnieć trzeba, że wszystkie czyny, będące przedmiotem niniejszego postępowania związane były z wydawaniem wypisów i wyrysów oraz decyzji ustalających warunki zabudowy w obszarze zagospodarowania przestrzennego miasta O. Udział oskarżonych S.B., M.P., J.L., K.P., Ł.O., B.S., J.S., M.I., M.O. (pracowników Wydziału Planowania Przestrzennego i Inwestycji Urzędu Miasta O.) miał polegać na przygotowaniu wymienionych wypisów, wyrysów i decyzji opierających na danych niezgodnych z rzeczywistym stanem planu zagospodarowania przestrzennego, sygnowanych następnie podpisami A.G. – Naczelnika Wydziału Planowania Przestrzennego i Inwestycji Urzędu Miasta O. oraz J.S. i M.S. – Wiceprezydentów Miasta O.

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Okręgowy, rozpoznając sprawę w postępowaniu odwoławczym, zgodził się z prokuratorem, który kwestionował sposób realizowania przez Sąd pierwszej instancji obowiązku określonego w art. 424 k.p.k. Przyznając, że uzasadnienie wyroku Sądu Rejonowego miało bardzo ogólnikowy charakter, stwierdził jednak, iż w realiach sprawy nie uniemożliwiło to Sądowi odwoławczemu merytorycznego rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności oskarżonych.

Lektura uzasadnienia zaskarżonego wyroku prowadzi do wniosku, iż oceniając trafność ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego, Sąd odwoławczy nie negował uznania każdego z oskarżonych za funkcjonariusza publicznego w rozumieniu art. 115 § 13 pkt 4 k.k., ani też nie kwestionował prawidłowości postrzegania faktu wydawania wyrysów, wypisów i decyzji opierających na danych niezgodnych z rzeczywistym stanem planu zagospodarowania przestrzennego w kategoriach działania na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. Uznał jednak Sąd Okręgowy, że skoro oskarżeni nie mieli umocowania do wystawiania dokumentów wychodzących poza wewnętrzny obieg Urzędu Miasta, lecz byli jedynie uprawnieni do przygotowywania projektów tych dokumentów, które bez podpisu A.G. – Naczelnika Wydziału Planowania Przestrzennego i Inwestycji Urzędu Miasta O. nie miały waloru dokumentów i nie mogły oddziaływać w sferze publicznej, to niemożliwym było przypisanie oskarżonym odpowiedzialności z art. 231 § 1 k.k. lub § 3 tego przepisu.

Wskazał ponadto, że nie można przypisać oskarżonym działania w porozumieniu z A.G., gdyż opracowując projekty sporządzanych dokumentów, wykonywali je w ramach polecenia służbowego. Nawet wtedy, gdy nie podchodzili do niego bezkrytycznie, nie czuli się na tyle kompetentni, aby kwestionować polecenia swojej przełożonej bądź odmówić przygotowania projektu zgodnego z jej wskazówkami i oczekiwaniami, albowiem to ona zatwierdzała projekt i swoim podpisem nadawała mu walor dokumentu.

Wyrażenie takiego poglądu, odnoszącego się generalnie do wszystkich pracowników podległych służbowo A.G., pozwoliło Sądowi odwoławczemu uchylić się od obowiązku odniesienia się do sytuacji poszczególnych oskarżonych i możliwości realizacji przez nich znamion strony podmiotowej zarzucanych im

przestępstw. Stworzyło też podstawę do przełamania kierunku zaskarżenia apelacji prokuratora i orzekania również na korzyść tych oskarżonych, którzy nie skarżyli wyroku Sądu pierwszej instancji (B.S., M.O. i M.P.).

Stanowisko Sądu odwoławczego nie jest trafne. Uzależnienie możliwości realizacji przez oskarżonych znamion przestępstwa określonego w art. 231 § 1 k.k. od posiadania przez nich umocowania do podpisywania dokumentów wychodzących poza wewnętrzny obieg Urzędu Miasta jest nieuprawnionym uproszczeniem. Powoływanie się na konieczność spełnienia tego warunku nie jest słuszne, gdyż realizacja określonej w tym czynności wykonawczej, polegającej na działaniu na szkodę interesu publicznego lub prywatnego nie wyczerpuje się tylko w przekroczeniu uprawnień, ale również w niedopełnieniu obowiązków. Stąd uznanie przez Sąd odwoławczy, że oskarżonym nie można przypisać realizacji strony przedmiotowej przestępstwa z art. 231 § 1 k.k. wymagało nie tylko stwierdzenia, że oskarżeni nie nadużyli uprawnień związanych z wystawianiem dokumentów w imieniu Urzędu Miasta O., gdyż takich uprawnień nie posiadali, lecz przede wszystkim wykazania, że w zakresie powierzonych im zadań w procesie wydawania wyrysów, wypisów oraz decyzji ustalających warunki zabudowy oskarżeni dopełnili swoich obowiązków. Pamiętać trzeba, że wykonanie tych zadań, niezbędnych dla prawidłowego funkcjonowania Urzędu Miasta, wiązało się merytorycznym opracowaniem dokumentów, które miały istotne znaczenie dla właścicieli nieruchomości położonych na terenie O. i mieszkańców tego miasta.

Przedstawiony w pisemnych motywach wyroku wywód wskazuje, że w ramach przeprowadzonej przez Sąd odwoławczy analizy zachowania oskarżanych wymóg ten nie został spełniony. Nie sposób przecież rozstrzygnąć o tym czy oskarżeni dopełnili, czy też nie dopełnili swoich obowiązków bez ustalenia źródeł i treści tych obowiązków. Patrząc z tej perspektywy na prawidłowość zaskarżonego orzeczenia, stwierdzić należy, iż uszła uwagi Sądu Okręgowego konieczność uwzględnienia przy ocenie zachowania oskarżonych przepisów ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o pracownikach samorządowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1593, z późn. zm.). Sąd odwoławczy w ogóle nie odniósł się do tego aktu prawnego, choć w realiach niniejszej sprawy powinien on odgrywać pierwszoplanową rolę. To przecież zawarte w nim unormowania decydowały o posiadaniu przez oskarżonych

statusu pracownika samorządowego i określały ciążące na nich z tej racji obowiązki. Podkreślić trzeba, iż ustawowy charakter tych obowiązków wymagał od pracownika samorządowego ich realizacji, niezależnie od tego, czy zostały ujęte w umowie o pracę. Unormowania zawarte w obowiązującej w chwili czynów zarzucanych oskarżonych ustawie z dnia 22 marca 1990 r. o pracownikach samorządowych – podobnie zresztą, jak przepisy aktualnie obowiązującej ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych (tj. Dz.U. z 2016r., poz. 902) – stanowiły, że do podstawowych obowiązków pracownika samorządowego należy dbałość o wykonywanie zadań publicznych oraz o środki publiczne, z uwzględnieniem interesów państwa oraz indywidualnych interesów obywateli (art. 15 ust. 1). Do jego obowiązków zaliczały też przestrzeganie prawa i wykonywanie zadań urzędu sumiennie, sprawnie i bezstronnie (art. 15 ust. 2 pkt 1 i 2). Co więcej, obligując pracownika samorządowego do sumiennego i starannego wypełniania poleceń przełożonego, ustawodawca nie uczynił go bezrefleksyjnym ich wykonawcą i nie uwolnił od baczenia na to, czy realizowanie powierzonych mu zadań nie prowadzi do naruszenia prawa. Przepisy wymienionej ustawy w sposób wyraźny i jednoznaczny zobowiązywały pracownika samorządowego, by w sytuacji, gdy w jego przekonaniu polecenie przełożonego jest niezgodne z prawem, przedstawił mu swoje zastrzeżenia, a polecenie wykonał dopiero po jego pisemnym potwierdzeniu, zawiadamiając jednocześnie o swoich zastrzeżeniach odpowiednio wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę, marszałka województwa albo kierownika samorządowej jednostki organizacyjnej (art. 16 ust. 2). Zakazał też pracownikowi samorządowemu wykonywania poleceń, których wykonanie według jego przekonania stanowiłoby przestępstwo lub groziłoby niepowetowanymi stratami (art. 16 ust. 3).

Pominięcie tych kwestii przy ocenie zachowania oskarżonych każe zgodzić się ze skarżącym, gdy twierdzi, że orzeczenie Sądu odwoławczego zapadło z rażącą obrazą przepisu art. 231 § 1 i 3 k.k., która mogła mieć istotny wpływ na jego treść.

Tak samo ocenić należy drugi z zarzutów kasacji. Podchodząc generalnie do kwestii odpowiedzialności wszystkich oskarżonych, Sąd odwoławczy nie dostrzegł, że sytuacja M.S. nie jest tożsama z sytuacją pozostałych oskarżonych –

określanych mianem współpracowników A.G., wykonujących jej polecenia służbowe. M.S. nie podlegał służbowo A.G., pełnił bowiem funkcję Wiceprezydenta Miasta O. Dla podkreślenia słuszności zarzutu kasacji prokuratora odwołać się można do uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w zakresie dotyczącym J.S., który tak samo jak M.S. pełnił funkcję Wiceprezydenta Miasta O. Odnosząc się do sytuacji J.S., sygnującego swoim podpisem dokumenty wychodzące z Urzędu Miasta, Sąd odwoławczy uznał, że jest ona zupełnie inna niż sytuacja oskarżonych przygotowujących projekty tych dokumentów.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy, nie przesądzając kierunku rozstrzygnięcia sprawy, uchylił w zaskarżonej części wyrok Sądu Okręgowego w W. i w tym zakresie przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd odwoławczy, rozważając zarzuty i wnioski wniesionych apelacji, weźmie pod uwagę przedstawione wcześniej powody uchylenia zaskarżonego wyroku.

a.ł